

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ЄМЕЛЬЯНОВА ІННА ІВАНІВНА

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ
МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Приватній установі
«Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

Пилипенко Володимир Пилипович,
Київський університет права НАН України,
проректор із наукової та інноваційної діяльності.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Школик Андрій Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри адміністративного
та фінансового права;

кандидат юридичних наук

Білак Наталія Ігорівна,
Інститут права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін.

Захист відбудеться «06» грудня 2025 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «06» листопада 2025 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.П. Попович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Міністерство юстиції України є ключовим суб'єктом формування і реалізації державної правової політики, організації нотаріату, державної реєстрації, примусового виконання рішень, функціонування органів пробації та кримінально-виконавчої служби, а також адміністрування критично важливих державних реєстрів. З 2022 р. в умовах правового режиму воєнного стану саме адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України забезпечили стійкість публічної адміністрації: урядові постанови визначили особливості нотаріату та реєстраційних дій, а також режим роботи реєстрів, держателем яких є досліджуваний суб'єкт публічної влади, дозволили мінімізувати ризики рейдерства, зловживань та забезпечити безперервність надання базових правових послуг.

Паралельно триває масштабна цифрова трансформація: модернізуються державні реєстри (зокрема, інтеграція Єдиного реєстру спеціальних бланків до е-Нотаріату), запроваджується Автоматизована система виконавчого провадження та оновлюються електронні сервіси (ЄДР, реєстри прав, електронні витяги). Міністерство юстиції України визначило пріоритетом запуск державної електронної системи е-Нотаріат. У цих умовах вивчення саме адміністративно-правових інструментів набуває беззаперечної практичної значущості. Додатковий вимір актуальності задає євроінтеграційний вимір розвитку України, що висуває підвищені вимоги до верховенства права, належного врядування, якості адміністративних процедур і сумісності реєстрової інфраструктури з *acquis* ЄС. Отже, удосконалення адміністративно-правового забезпечення інструментів діяльності Міністерства юстиції України є необхідною умовою відповідності критеріям членства.

Теоретичні засади адміністративно-правових інструментів публічної адміністрації ґрунтовно розроблено в українській адміністративно-правовій доктрині. Базові підходи до категорій «форми», «методи», «інструменти» публічного адміністрування, до статусу та повноважень ЦОВВ (у т.ч. міністерств) викладено у працях В. Авер'янова, Д. Белова, Ю. Бисаги, Ю. Битяка, Н. Білак, В. Галунька, І. Голосніченка, Т. Коломосьць, В. Колпакова, О. Кузьменко, В. Пилипенка, В. Школика та ін. Значний внесок у розроблення процедурно-правових засад діяльності органів виконавчої влади, адміністративних процедур і належного врядування зроблено І. Коліушком та В. Тимощуком. Стосовно безпосередньої сфери діяльності Міністерства юстиції України наявні розгалужені, але переважно галузево фрагментарні дослідження, де виділяються наукові праці: з питань діяльності нотаріату та правової регламентації здійснення нотаріальних дій, що здійснено у працях С. Фурси, Є. Фурси, І. Спасибо-Фатєєвої; з питань державної реєстрації юридичних осіб, ФОП та речових прав, реєстрової інфраструктури й антирейдерських механізмів (дослідження Н. Кузнецової, Р. Стефанчука та ін.); з питань примусового виконання рішень; з питань оптимізації системи адміністративних послуг та належного врядування, де виділяються праці

М. Віхляєва, В. Гуцула, Т. Карабін, Є. Легези, Я. Лазура, В. Цимбалюка, О. Орлюк та ін.

Попри значний теоретичний доробок у частині форм/методів публічного адміністрування та численні галузеві праці (нотаріат, реєстрація, виконання рішень, пробація, БПД), комплексна систематизація саме адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України – із одночасним охопленням нормотворчості міністерства, контролю та нагляду, дисциплінарних і скаргових процедур, управління реєстрами, цифрових сервісів та особливостей правозастосування у воєнний час – усе ще представлена фрагментарно, що окреслює наукову нішу та новизну дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дослідження виконано відповідно до: основних положень Указу Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» з урахуванням Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.; Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р; Концепції реформування органів нотаріату в Україні, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3290/5; Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 рр., затверджених постановою Президії НАН України від 20 грудня 2013 р. № 179 (п. 3.4.2.5); Перспективних напрямів кандидатських і докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, затверджених рішенням Президії НАПрН від 18 жовтня 2013 р. № 86/11; у межах планів науково-дослідної роботи Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права».

Мета дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел здійснити характеристику адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України.

Для реалізації зазначеної мети необхідно виконати такі *задачі*:

- охарактеризувати Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади, його адміністративно-правовий статус, компетенцію, структуру та функції діяльності;
- визначити нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України;
- обґрунтувати поняття, ознаки й класифікацію адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України;
- описати нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України;

- охарактеризувати дозвоільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України;
- з'ясувати адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері використання адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України.

Предмет дослідження – адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України.

Методи дослідження. У дисертації використано сукупність загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних методів наукового пізнання. Методологічну основу становить загальнонауковий діалектичний метод, що дав змогу з'ясувати сутність, внутрішні суперечності й динаміку адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України, а також їх еволюцію у системі публічної влади (підрозділи 1.1–1.3). Методи системного та структурно-функціонального аналізу застосовано для інституційного аналізу Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади, визначення його структури, функцій та зв'язків з іншими суб'єктами публічної адміністрації; для виявлення функціональної ролі окремих інструментів і їх взаємодії (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1–2.3). Методи класифікації та групування використано для виокремлення родових і видових ознак, побудови науково обґрунтованої класифікації адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України, а також для опису стадій їх застосування (підрозділи 1.3, 2.1–2.3). Функціональний метод забезпечив дослідження процедурного аспекту застосування адміністративно-правових інструментів у нормотворчості, у сфері надання дозвоільно-реєстраційних послуг, у контролі та у комунікації з громадськістю (підрозділи 2.1–2.3). Методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції використано для виокремлення ключових тенденцій, проблем та факторів ефективності застосування інструментів, а також для формулювання узагальнень і висновків (підрозділи 1.2–1.3, 2.1–2.3). З-поміж спеціально-юридичних методів застосовано: формально-догматичний (юридико-технічний) метод – для аналізу і систематизації конституційних, законодавчих та підзаконних норм, що визначають статус, компетенцію та процедури Міністерства юстиції України; для розкриття нормативного змісту окремих інструментів, ідентифікації прогалин і колізій, формулювання пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання (підрозділи 1.2, 2.1–2.2); герменевтичний та логіко-правовий методи – для тлумачення термінології, побудови авторських дефініцій категорій «адміністративно-правовий інструмент», «адміністративна послуга», «контрольний інструмент», а також для перевірки внутрішньої узгодженості понять (підрозділи 1.3, 2.1–2.2); метод узагальнення правозастосовної практики – для аналізу типових справ щодо оскарження рішень та дій Міністерства юстиції України у сфері реєстрації, нотаріату, контролю та

публічних консультацій; для виявлення практичних проблем і вироблення пропозицій (підрозділи 2.1–2.3).

Науково-теоретичним підґрунтям для виконання дисертації слугували загальнотеоретичні наукові праці, розробки фахівців у галузі адміністративного, конституційного та інших галузей права.

Емпіричну базу становлять норми Конституції та законів України, підзаконні акти Кабінету Міністрів України і Міністерства юстиції України, офіційні статистичні дані й звіти, матеріали судової та адміністративної практики, документи публічних консультацій і відкриті державні реєстри.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, нормативно-правові акти Верховної Ради України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також міжнародні нормативно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є однією із перших комплексною науковою працею з вивчення проблеми реалізації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

вперше:

- сформовано цілісне бачення нормотворчих адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України як юридично визначеного і процедурно врегульованого способу зовнішнього вираження публічної волі, спрямованого на встановлення загальнообов'язкових правил поведінки в межах предмета відання органу, що дозволило їх відмежувати від правозастосовних індивідуальних актів за ключовими ознаками: адресністю, характером приписів та кратністю застосування;

- встановлено систему дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України, що охарактеризовано через виділення предметних сфер їх реалізації, де виокремлено: державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державну реєстрацію речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно; державну реєстрацію актів цивільного стану; надання дозволу на здійснення нотаріальної діяльності та здійснення державного контролю за її реалізацією; дозвільну та контрольну діяльність у сфері виконавчого провадження; дозвільну та контрольну діяльність у сфері здійснення процедур банкрутства та відновлення платоспроможності боржника, яка розкривається шляхом обґрунтування функціональних цілей їх застосування;

удосконалено:

- підходи до здійснення класифікації адміністративно-правових інструментів, де виокремлено такі критерії, як: юридична природа та форма вираження (нормотворчі інструменти; правозастосовні індивідуальні інструменти; консенсуальні публічно-правові інструменти; програмно-

планувальні інструменти; акти-дії (фактичні дії) та матеріально-технічні операції); функції в управлінському впливі (регуляторні (нормотворчі); дозвільні та реєстраційні; наглядові та контрольні; превентивні; припинювальні та забезпечувальні; санкційні; сервісні; оціночні та експертні; моніторингові та ревізійні); ступінь владності та дискреції (імперативні; диспозитивні та консенсуальні; змішані); предметні напрями (інструменти, що застосовуються у сфері нотаріату; інструменти у сфері державної реєстрації; інструменти у сфері банкрутства; інструменти у сфері застосування санкцій та стягнення активів; інструменти у сфері виконання рішень та інших сферах);

– розуміння функціонального змісту публічних електронних сервісів Міністерства юстиції України, що полягає у: конкретизації суб'єктивних публічних прав адресатів (на інформацію, на звернення, на отримання послуги) в операційних процедурах з чітко визначеними строками та результатами; унеможливленні вибіркової доступу завдяки єдиним правилам і публічним журналам дій, що підсилює підзвітність та забезпечує належне обґрунтування прийнятих рішень; створенні інфраструктури для доказової участі громадськості, оскільки дані та документи доступні у спосіб, придатний для аналізу й зовнішньої верифікації;

дістали подальшого розвитку:

– доктринальне розуміння адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України шляхом обґрунтування його як функціонально-ціннісної категорії, що поєднує нормативно закріплені права, обов'язки, завдання й функції із цільовим призначенням – забезпеченням справедливості, охороною людської гідності та запобіганням порушенням прав і свобод у сфері виконавчої влади;

– концептуальна модель адміністративно-правового інструментарію Міністерства юстиції України як процедурно-нормативної конструкції, що поєднує матеріально-правові приписи й адміністративні процедури та варіюється залежно від напрямку діяльності (нормотворчість; дозвільно-реєстраційні дії; контроль і нагляд; спеціальні режими).

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – висновки й пропозиції щодо покращення механізму застосування адміністративно-правових інструментів Міністерством юстиції України можуть бути основою для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики;

– *правотворчій діяльності* – для вдосконалення нормативно-правової основи створення якісної реалізації адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України тощо;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності підрозділів Міністерства юстиції України щодо реалізації адміністративно-правових інструментів у межах його компетенції;

– навчальному процесі – під час викладання у вищих навчальних закладах дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративно-процесуальне право», підготовки підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «The latest law developments» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 3–4 квітня 2024 р.); «Advances in law: the view of domestic and foreign scholars» (м. Рига, Латвійська Республіка, 3–4 жовтня 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено у 8 наукових публікаціях, з них 4 опубліковані у виданнях, що визнані фаховими з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, логічно об'єднаних у шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, з них основного тексту – 167 сторінок. Список використаних джерел налічує 259 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дисертації, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми; визначено мету й завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, названо основні методологічні підходи до дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, а також наведено відомості про апробацію і публікацію результатів дослідження, його структуру.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні та інституційні засади дослідження адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України» складається з трьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1 «Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади: адміністративно-правовий статус, компетенція, структура та функції діяльності»** обґрунтовано доцільність розуміння адміністративно-правового статусу міністерства: як поєднання завдань і функцій, компетенції, прав та обов'язків, процедурних гарантій і обмежень, форм і методів діяльності, відповідальності та підзвітності, що визначають місце органу у системі виконавчої влади та забезпечують реалізацію державної політики у сфері юстиції.

Визначено, що під компетенцією має розумітися сукупність функцій і повноважень (прав та обов'язків), що поширюються на відповідні галузі, сфери та об'єкти управління («предмети відання»). Зроблено висновок, що компетенцію конкретного органу влади можна окреслити через вказівку на: сферу суспільного життя, у якій він діє; державну функцію, яку має виконувати в цій сфері, що проявляється через коло питань, віднесених до його відання; конкретні повноваження службовців, завдяки яким забезпечується виконання відповідної функції в межах визначеної сфери.

Визначено підхід, за яким адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади має розглядатися як складна категорія, що охоплює такі блоки, як: цільовий – цілі, завдання й функції; структурно-організаційний – нормативне регулювання створення та ліквідації, підпорядкованість міністерствам, організаційна структура; компетенція; форми та методи діяльності.

Визначено правосуб'єктність Міністерства юстиції України через таку сукупність елементів, як: адміністративні права й обов'язки; мета створення органу; порядок його формування/призначення; завдання та функції; компетенція і повноваження; форми й методи діяльності; цілі функціонування; адміністративна відповідальність за вчинення правопорушень.

У *підрозділі 1.2 «Нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України»* визначено зміст суміжних категорій «правові засади», «адміністративно-правові засади», «нормативно-правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання», що часто використовуються як взаємозамінні, що ускладнює побудову коректного понятійного апарату та призводить до методологічних помилок. Обґрунтовано, що ключова відмінність між «засадами» та «регулюванням» полягає в рівні абстракції та функції: перші виконують установчу й оціночну роль (чому та як належить діяти), друге – операціоналізує ці орієнтири у вигляді конкретних правових приписів і процедур. Зроблено висновок, що логіка взаємозв'язку зазначених категорій має такий послідовний характер, що схематично може бути відображено як: засади – нормотворчість – регулювання – правозастосування – оцінка відповідності засадам.

Обґрунтовано доцільність інтегративного розуміння засад діяльності Міністерства юстиції України як системи базових принципів і ціннісно-цільових орієнтирів публічної адміністрації, що: а) задають мету та межі публічно-владного впливу; б) отримують нормативне втілення у джерелах адміністративного права; в) інституційно забезпечуються структурою органів і їхньою компетенцією; г) операціоналізуються через методи, процедури та технології адміністративної діяльності.

Визначено, що система нормативно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції України становить багаторівневий масив актів різної юридичної сили та галузевої належності, що включає принаймні: 1) конституційний рівень і міжнародно-правові зобов'язання, які задають засадничі принципи та межі публічно-владного впливу; 2) закони

загальноінституційного характеру (щодо організації виконавчої влади, державної служби, адміністративних послуг, доступу до інформації, звернень громадян тощо) і спеціальні закони за напрямками компетенції Міністерства юстиції України (зокрема, у сфері нотаріату, державної реєстрації актів цивільного стану, прав на нерухоме майно, юридичних осіб та громадських формувань); 3) підзаконні акти, де виділяються акти Кабінету Міністрів України (положення, регламенти, порядки, стандарти публічних послуг), що конкретизують законодавчі приписи; 4) нормативні акти самого Міністерства юстиції України (накази, інструкції, методичні рекомендації), спрямовані на внутрішню організацію та правозастосовну практику; 5) правові позиції конституційної та судової юрисдикції як інтерпретаційний орієнтир і механізм корекції регулювання.

У підрозділі 1.3 *«Поняття, ознаки й класифікація адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України»* визначено співвідношення таких категорій, як «правові інструменти», «інструменти публічного адміністрування», «інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення», «інструменти реалізації» та «інструменти правового регулювання».

Визначено адміністративно-правовий інструмент як зовнішню форму реалізації однорідних за своїм змістом і юридичною природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, при цьому його застосування відбувається виключно в межах та у спосіб, визначених законом для відповідного суб'єкта, і спрямоване на досягнення наперед окресленого, суспільно значущого результату публічного управління. Визначено, що адміністративно-правові інструменти постають як зовнішня проєкція форм адміністративної діяльності органу публічної адміністрації й застосовуються у процесі виконання публічних функцій.

До ознак адміністративно-правових інструментів віднесено: публічно-правову природу; нормативну зумовленість і формалізованість; компетенційну обмеженість; цільову спрямованість; процесуальність; юридичну релевантність результату; стандартизованість і відтворюваність; адаптивність; обмеженість дискреції процесуальними гарантіями.

Визначено, що систему інструментів діяльності Міністерства юстиції України доцільно розглядати як багаторівневу систему, впорядковану за їх юридичною природою, формою вираження та типом правових наслідків, де виділено: групу нормотворчих інструментів, групу правозастосовних індивідуальних інструментів, групу консенсуальних публічно-правових інструментів; групу програмно-планувальних інструментів; групу актів-дій та групу фактичних дій; групу приватно-правових інструментів (цивільно-правові угоди, закупівлі, підряди), що слугують досягненню публічних цілей у межах змішаного правового режиму, а також адміністративний розсуд, який визначає межі вибору способу дії за наявності альтернатив, будучи обмеженим принципами пропорційності, рівності, належного обґрунтування та можливістю оскарження.

Зроблено висновок, що розуміння змісту системи адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України має виходити із нормативного встановлення його статусу як центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну правову політику у низці чутливих сфер – від нотаріату, банкрутства і державної реєстрації до правотворчої діяльності, виконання судових рішень, санкційних процедур і стягнення активів.

Зроблено висновок, що адміністративно-правовий інструмент у діяльності Міністерства юстиції України – це юридично визначений та процедурно врегульований спосіб зовнішньої реалізації публічної влади, що дозволяє здійснювати вплив на учасників публічно-правових відносин для досягнення легітимної мети формування та реалізації державної політики.

За стадіями реалізації адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України виділено інструменти, що впроваджуються на стадії: ідентифікації проблеми і збору даних; проєктуванні рішення у справі; ухваленні рішень; імплементації; оцінки ситуації та її перевірки; контролю; оскарження.

Визначено, що цифровізація постає системоутворювальним чинником еволюції адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України, де ключовим є вимір кібербезпеки та захисту персональних даних: інструменти мають відповідати принципам законності, мінімізації та цільового обмеження обробки, супроводжуватися оцінками впливу на приватність (DPIA), впровадженням багаторівневої моделі захисту та процедур управління інцидентами.

Обґрунтовано, що кожний конкретний інструмент у практиці Міністерства юстиції України доцільно описувати крізь використання «паспорта інструменту», що включає: правову підставу; компетентний орган чи посадову особу; ціль застосування; очікуваний результат; ключові ризики (у т. ч. для прав людини і даних); механізми внутрішнього й зовнішнього контролю; доступні способи адміністративного та судового оскарження. Визначено, що така паспортизація забезпечує підвищення передбачуваності, відтворюваності та якості правозастосування, уможливорює порівняльний аналіз інструментів і сприяє уніфікації практики в межах єдиного публічно-правового стандарту.

Розділ 2 «Реалізація системи адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України» розглянуто співвідношення понять «правотворчість» і «нормотворчість», яке доцільно трактувати за моделлю «ціле – частина». Зазначено на полівалентності підходів до розуміння змісту правотворчості як теоретико-правової категорії: від процедурно-технічного процесу ухвалення нормативних рішень до комплексної інституційної діяльності, що охоплює ідентифікацію регуляторних потреб, нормопроєктування, експертизу, прийняття, систематизацію та ревізію норм. Визначено доцільність розрізняти два рівні розуміння правотворчості в межах

континентальної моделі, де у широкому значенні йдеться про діяльність щодо формування всіх визнаних у відповідній правовій системі форм права (зокрема, актів різних рівнів, міжнародно-правових зобов'язань, локальних регулятивних приписів тощо); у вузькому – про власне нормотворчий цикл створення нормативно-правових актів як основного та системоутворювального різновиду джерел права, що забезпечує формалізацію публічної волі у вигляді загальнообов'язкових правил поведінки.

Обґрунтовано, що підзаконна нормотворчість Міністерства юстиції України водночас виконує системоутворювальну (розгортання політики у підвідомчих сферах) і сервісну (забезпечення правової визначеності для адресатів) функції, будучи інтегрованою у багаторівневу архітектуру виконавчої влади.

З'ясовано, що структурно-етапна організація нормотворчого процесу Міністерства юстиції України складається з таких стадій, як: планування і концептуалізація (ідентифікація потреби регулювання, визначення мети, базових принципів та очікуваних ефектів); підготовка проєкту (розроблення тексту з дотриманням правил законодавчої техніки, правова та (за потреби) антикорупційна, фінансово-економічна й гендерно-правова експертизи, а також консультації із заінтересованими сторонами); ухвалення компетентним суб'єктом та державна реєстрація нормативного акта; офіційне оприлюднення та інкорпорація до реєстрів з визначенням дати набрання чинності і перехідних положень; постнормативний моніторинг: оцінювання впливу, аналіз правозастосовної практики, ініціювання змін чи скасування за результатами ревізії.

Визначено, що застосування нормотворчих інструментів Міністерства юстиції України мають бути перевірюваними на предмет: відповідності актам вищої юридичної сили, належності до предмета компетенції, дотримання процедур (форма, строки, експертизи, консультації), а також прав людини і базових свобод (тест пропорційності). Встановлено, що сучасна нормотворчість Міністерства юстиції України реалізується у цифрових середовищах: електронні системи нормопроєктування, реєстри нормативних актів, що зумовлює алгоритмізацію процедур, забезпечення кібербезпеки і захисту персональних даних.

У **підрозділі 2.2 «Дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України»** визначено, що загальними цілями застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України є: забезпечення принципів юридичної визначеності і публічності, що досягається у реалізації таких процедур, як посвідчення юридичних фактів і прав у державних реєстрах, що наділяє дані презумпцією достовірності та забезпечує передбачуваність правовідносин; захист прав людини і власності, що пов'язується зі створенням надійних механізмів підтвердження і захисту суб'єктивних прав особи (майнових та особистих немайнових); гарантування верховенства права та належного

врядування, що має базуватися на дотриманні принципів процедурної справедливості, пропорційності і рівності доступу до адміністративних послуг; зменшення корупційних ризиків через функціонування механізмів, відкритість даних, аудиту дій посадових осіб і професійного контролю у сферах нотаріату, виконавчого провадження, банкрутства; досягнення принципів економічної ефективності через забезпечення інформаційної співмірності ринку, кредиторів і контрагентів; оптимізації цивільного обороту; створення умов для міжнародної взаємодії, що пов'язується зі створенням процедур взаємного визнання документів і даних, інтеграції з європейськими стандартами цифрової ідентичності та реєстрового менеджменту.

Виділено такі сфери застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України, як: державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державна реєстрація речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно; державна реєстрація актів цивільного стану; надання дозволу на здійснення нотаріальної діяльності та здійснення державного контролю за її реалізацією; дозвільна та контрольна діяльність у сфері виконавчого провадження; дозвільна та контрольна діяльність у сфері здійснення процедур банкрутства та відновлення платоспроможності боржника.

З'ясовано, що у сфері державної реєстрації речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України переслідуються такі цілі, як: досягнення принципів публічності та відкритості, що сприятиме формуванню загального позитивного іміджу як органів державної та муніципальної влади, так і приватних інституцій; захист прав кредиторів та мінімізація проявів шахрайства, а також інших правопорушень у сфері власності; оптимізація процедурної діяльності під час укладення правочинів та інших юридично значимих дій.

Акцентовано, що під час здійснення реєстрації актів цивільного стану мають бути досягнуті такі функціональні цілі, як: юридична ідентичність особи через фіксацію юридичних фактів (факту народження та смерті, визнання особи померлою тощо); усунення колізій записів і забезпечення інтеперабельності з іншими реєстрами.

Визначено, що реалізація дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України у сфері нотаріату має відбуватися задля досягнення таких функціональних цілей, як: дотримання гарантій правомірності та автентичності правочинів, а також формування високого рівня громадської довіри до нотаріальних дій; підтримання стандартів професії через дозвільні процедури й дисциплінарний нагляд. Зроблено висновок, що реалізація дозвільно-реєстраційних і контрольних адміністративно-правових інструментів у сфері нотаріату нашоується на тріаду викликів: динамічну варіативність воєнного регулювання, забезпечення кіберстійкості реєстрової інфраструктури та керованість цифрового переходу до е-Нотаріату.

Встановлено, що у сфері виконавчого провадження Міністерство юстиції України переслідує задоволення таких функціональних цілей, як: виконання завдання із неминучості виконання судових та управлінських актів; гарантування дотримання принципу прозорості здійснення адміністративних проваджень (облік боргів, процесуальні дії) та стимулювання добровільного виконання зобов'язань. Аргументовано, що одним із пріоритетних напрямів модернізації виконавчого законодавства та підвищення результативності виконання судових рішень є глибока цифровізація примусових процедур і впровадження повнофункціонального електронного механізму арешту коштів боржників на банківських рахунках.

У системі дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України окремо необхідно виокремити сферу забезпечення відновлення платоспроможності боржників та сфери банкрутства, що проявляється у здійсненні управлінського впливу на діяльність арбітражних керуючих, що пов'язується із досягненням реалізації таких цілей, як: відновлення платоспроможності та вирішення завдання із забезпечення впорядкованої ліквідації суб'єктів господарювання; досягнення справедливого розподілу ризиків між кредиторами та боржником, збереження економічної цінності активів.

Дозвільно-реєстраційні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України класифіковано за низкою критеріїв: за юридичною природою та призначенням поділено на: реєстраційні; дозвільні; змішані (реєстраційно-допускові): інструменти, що поєднують надання статусу й реєстрацію його реалізації (наприклад, свідоцтво, що поєднується із державною реєстрацією приватної нотаріальної діяльності); за об'єктом правового впливу (інструменти, що мають вплив на правосуб'єктність організацій; інструменти, що мають вплив на майнові права особи; інструменти, що мають вплив на статус фізичної особи; інструменти, що мають вплив на професійний статус; інструменти, що мають вплив на міжнародну дійсність документів; інструменти, що мають вплив на органи державної влади через здійснення державної реєстрації НПА міністерств та інших ЦОВВ); за технологічною формою реалізації (реєстрові записи та операції (внесення, зміна, виправлення, скасування; ведення журналів дій); електронні адміністративні послуги (онлайн-подання, е-витяги); електронна верифікація документів (QR/код перевірки, е-реєстр апостилів); гібридні формати (поєднання паперових та електронних носіїв у випадках, встановлених чинним законодавством України)); за суб'єктом застосування (інструменти, що вчинюються центральним апаратом Мін'юсту України (допуск до професій; реєстрація НПА; апостиль; колегії з розгляду скарг у реєстраційних сферах); інструменти, що вчинюються територіальними органами Мін'юсту України (переважна частина реєстраційних дій, адміністрування доступів до реєстрів); інструменти, що вчинюються акредитованими суб'єктами або реєстраторами (ЦНАП, нотаріуси, ОМС – виконання окремих реєстраційних функцій); інструменти, що вчинюються адміністратором державних реєстрів

(ДП «НАІС»)), а саме такими є технічна реалізація, безпека, безперервність сервісів); за формою адміністративного акта (індивідуальні акти (рішення про державну реєстрацію або відмову; видача свідоцтва, посвідчення; надання припису); реєстрові підтвердження (виписки, витяги, довідки, сертифікати); процедурні акти (внесення запису, його скасування, блокування доступу, анулювання допуску).

Акцентовано, що багато дозвільно-реєстраційних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України мають крос-функціональний характер: дозвільний акт детермінує обов'язок або надає право вчиняти реєстрові дії, тоді як реєстраційний запис нерідко набуває конститутивного значення для виникнення, зміни чи припинення суб'єктивного права або правового статусу.

У підрозділі 2.3 *«Адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю»* до індикаторів результативності здійснення взаємодії громадськості та ЦОВВ віднесено: своєчасність здійснення оголошень про проведення громадських обговорень; визначення частки пропозицій з відповіддю по суті; доступність даних про діяльність органу влади; якісні показники, що відображаються у зменшенні операційних витрат дотримання вимог законодавства; скороченні спорів чи оскаржень дій, рішень чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень; покращенні показників якості надання адміністративних послуг.

Визначено, що досягнення високого рівня ефективності взаємодії Міністерства юстиції України із громадськістю вимагає: нормативної визначеності таких адміністративно-правових процедур; забезпечення зворотного зв'язку (обґрунтування прийнятого рішення з урахуванням кожного змістовного зауваження; доступності і репрезентативності, що досягається через використання інклюзивних каналів зв'язку, мовної й цифрової доступності органу влади, недопущення проявів дискримінації; створення та функціонування відкритих баз даних та їх відкритість (пояснювальні записки, оцінки впливу)); досягнення інституційної спроможності через підвищення інформаційних компетентностей публічних службовців, розширення ІТ-інфраструктури та її оптимізації; створення умов для забезпечення функцій судового та громадського контролю за діяльністю органу влади.

До умов дієвості адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю віднесено: гарантовану доступність (географічну, мовну, цифрову), стандарти якості консультацій і представництва, прозорі критерії відбору отримувачів вторинної допомоги, належна фіксація звернень і результатів, мотивація рішень за скаргами, а також системне підвищення кваліфікації фахівців.

Зроблено висновок, що оцінювання дієвості адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю доцільно вибудовувати на кількох рівнях: процес (своєчасність відповіді, покриття каналів, доступність матеріалів), вихід (кількість і профіль отримувачів, задоволеність, частка онлайн-звернень), результат (частка позитивно вирішених

справ, скорочення повторних звернень, зменшення тривалості проваджень), вплив (зростання правової обізнаності, зниження кількості типових порушень, підвищення довіри до інститутів юстиції).

До ключових ризиків реалізації адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України віднесено: формалізацію їх застосування, нерівний доступ для соціально вразливих груп, перевантаження персоналу та неоднорідність практики представництва.

Визначено, що публічні електронні сервіси та онлайн-канали комунікації Міністерства юстиції України становлять інституціоналізований різновид адміністративно-правових механізмів участі, прозорості та підзвітності публічної адміністрації, при цьому їх сутність полягає у процедурно гарантованому доступі фізичних та юридичних осіб до публічних відомостей, адміністративних послуг і каналів зворотного зв'язку в цифровому середовищі, що трансформує взаємини «орган – адресат» із епізодичної комунікації на відтворюваний, формалізований процес. Встановлено, що нормативна підстава функціонування публічних електронних сервісів та онлайн-каналів комунікації Міністерства юстиції України охоплює публічно-правові приписи щодо надання адміністративних послуг в електронній формі, доступу до публічної інформації, режиму відкритих даних, електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, а також внутрішньовідомчі акти, які визначають порядок роботи відповідних реєстрів і порталів, що у комплексі закріплюють презумпцію відкритості даних і процесів, встановлюють вимоги до строків, форматів, належного мотивування відповідей і захисту персональних даних.

Зроблено висновок, що інституційна архітектура електронної взаємодії Міністерства юстиції України складається з публічних компонентів відомчих реєстрів, персоналізованих кабінетів користувача, дистанційних приймалень, кол-центрів із електронною реєстрацією звернень, а також інтегрованих каналів подання та відстеження статусу заяв.

Визначено, що за своїм змістом е-канали Міністерства юстиції України охоплюють: 1) доступ до офіційних відомостей і витягів із публічних реєстрів; 2) подання заяв, звернень, запитів на інформацію та скарг з подальшим відстеженням руху документів; 3) одержання результатів адміністративних процедур у електронній формі; 4) участь у консультаціях і громадських обговореннях шляхом подання пропозицій, які підлягають реєстрації та мотивованому опрацюванню.

Визначено, що ефективність електронних сервісів та онлайн-каналів комунікації Міністерства юстиції України залежить від дотримання мінімальних стандартів дієвості: багатоканального доступу (онлайн і офлайн як взаємодоповнювальні форми), своєчасного оновлення публічних компонентів реєстрів, зрозумілості інтерфейсів і доступності для вразливих груп, прозорості тарифів і дистанційної оплати зборів, а також від належної організації підтримки користувачів і оприлюднення методичних матеріалів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено нове вирішення наукового завдання, що полягає в узагальненні чинного законодавства України та практики його застосування щодо особливостей реалізації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України, а також в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення механізму її реалізації, що відображено в теоретичних і практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової роботи, так і у висновках.

1. Встановлено, що Міністерство юстиції України виконує державні зобов'язання, спрямовані на забезпечення справедливості та правовий захист прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Акцентовано, що з огляду на відчутний вплив Міністерства юстиції України на формування державної правової політики, яка створює умови для належного захисту конституційних прав і свобод, визначає вектор правового розвитку суспільства, виникає об'єктивна потреба в належному адміністративно-правовому статусі цього державного органу. Наголошено, що такий статус має забезпечувати спроможність Міністерства юстиції України ефективно охороняти людську гідність та інші фундаментальні цінності й запобігати порушенням прав і свобод у сфері діяльності органів виконавчої влади.

Зроблено висновок, що адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України найповніше розкривається через зміст його повноважень – прав, обов'язків, завдань і функцій, закріплених у законодавстві, що здатні окреслити сфери діяльності міністерства, в межах яких воно уповноважене приймати рішення та вчиняти дії, що, своєю чергою, дозволяє визначити його роль і місце у системі державного апарату.

2. Класифіковано джерела нормативно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції України на дві взаємопов'язані категорії: інституційно-організаційну – акти, що безпосередньо визначають правовий статус Міністерства, його завдання, повноваження, функції, структуру, порядок організації та процедури діяльності; галузево-функціональну – акти, що регламентують окремі напрями реалізації компетенції Міністерства (за видами публічно-правових функцій і адміністративних проваджень).

3. З урахуванням міжгалузевого характеру компетенції та широти повноважень Міністерства юстиції України підтримано підхід про виділення таких основних напрямів його діяльності, як: забезпечення формування та реалізації державної правової політики у системі центральних органів виконавчої влади; здійснення міжнародно-правового співробітництва та забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань; здійснення правової експертизи проєктів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України; підготовка зауважень і пропозицій до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України; проведення антикорупційної та гендерно-

правової експертизи актів законодавства; здійснення державної реєстрації нормативно-правових актів міністерств та інших державних органів; представництво інтересів України у Європейському суді з прав людини та інших міжнародних інституціях; представництво інтересів Кабінету Міністрів України у судах; експертне забезпечення правосуддя; організація та функціонування системи безоплатної правової допомоги; забезпечення виконання судових рішень і рішень інших органів у межах визначеної законом компетенції; реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; регуляція та нагляд щодо окремих правничих професій і публічних функцій: нормативно-організаційне забезпечення та контроль у сферах нотаріату, банкрутства (арбітражні керуючі), державної реєстрації (державні реєстратори), діяльності приватних виконавців тощо; сервісно-реєстраційний блок: державна реєстрація актів цивільного стану, державна реєстрація прав власності та інших речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; державна реєстрація юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців; реєстрація громадських формувань; політика у сфері неплатоспроможності: формування та реалізація державної політики щодо банкрутства і процедур фінансового оздоровлення (санацій); застосування передбачених законодавством інструментів щодо виявлення, блокування та стягнення в дохід держави активів осіб, режими щодо яких накладено санкції.

3. Акцентовано на необхідності відмежування адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України від таких категорій, як «форма адміністративної діяльності», «метод адміністративної діяльності» та «процедура адміністративної діяльності», де форма адміністративної діяльності – це спосіб зовнішнього вираження владної волі (наприклад, нормативний акт, індивідуальний акт, адміністративний договір, фактична дія); метод адміністративної діяльності – це підхід до впливу (імперативний/диспозитивний, переконання/примус, прямий/непрямий економічний стимул); адміністративна процедура – послідовність стадій, строків і процесуальних гарантій процесуальних дій суб'єктів владних повноважень (ініціювання, збирання даних, експертиза, ухвалення рішення, оскарження).

Акцентовано, що адміністративно-правовий інструмент інтегрує такі елементи: має певну форму (наприклад, рішення про реєстрацію), реалізується конкретним методом (імперативним приписом чи консенсуальним механізмом), проходить визначену процедуру (приймання документів, перевірка, прийняття мотивованого рішення, оприлюднення). Акцентовано, що якість реалізації інструментів у діяльності Міністерства юстиції України вимірюється дотриманням принципів верховенства права, законності, пропорційності, рівності, недискримінації, належної правової процедури, публічності й прозорості, цифрової доказовості, а також відповідності цілям та стандартам європейського адміністративного простору.

До ознак адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України віднесено: публічно-правову природу; нормативну зумовленість; компетенційну обмеженість; процесуальність, що полягає у наявності стадій, строків, учасників, вимог до доказів, форм фіксації; юридичну релевантність результату; перевірюваність і підконтрольність; пропорційність і обґрунтованість; стандартизованість і відтворюваність, що зумовлюється типовістю процедур, використанням реєстрових протоколів; документованість і прозорість; адаптивність до цифровізації (можливість алгоритмізації перевірок, електронної взаємодії реєстрів, аудиту даних); обмеженість дискреції процесуальними гарантіями, що пов'язується з існуванням критеріїв оцінки, тестів пропорційності та розумності, існуванням механізмів оскарження.

4. Зроблено висновок, що нормотворчі адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України становлять упорядкований комплекс засобів, за допомогою яких орган забезпечує формування та реалізацію державної правової політики у підвідомчих сферах.

Обґрунтовано доцільність розуміння під нормотворчим адміністративно-правовим інструментом діяльності Мін'юсту України юридично визначеного і процедурно врегульованого способу зовнішнього вираження публічної волі, спрямованого на встановлення загальнообов'язкових правил поведінки в межах предмета відання органу, що, на відміну від правозастосовних індивідуальних актів, які адресовані конкретним суб'єктам чи випадкам, має загальний характер і зорієнтований на багаторазове застосування.

Нормотворчі адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України класифіковано за такими критеріями, як: юридична форма; функціональне призначення (регуляторні, процедурно-організаційні, гармонізаційні, методичні, інформаційні); режим застосування (імперативні, диспозитивні, змішані).

5. Обґрунтовано доцільність розуміння, що під дозвольно-реєстраційними адміністративно-правовими інструментами як сукупності процедур, рішень і реєстрових технологій, за допомогою яких держава через Міністерство юстиції України констатує, верифікує та забезпечує публічність юридично значимих статусів, прав і подій, де їх телеологія полягає у досягненні юридичної визначеності в приватноправовому та публічно-правовому обігу, оптимізації процедурних дій, а також у гарантуванні ефективності захисту прав і свобод людини через належне виконання рішень суду та інших юрисдикційних органів, що виступає гарантією забезпечення сталості розвитку держави і суспільства.

6. До адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю віднесено: звернення громадян; доступ до публічної інформації та відкритих даних; проведення публічних консультацій та функціонування громадських рад; здійснення регуляторних процедур; функціонування механізму адміністративного оскарження рішень реєстраторів; публічну підзвітність владних суб'єктів; забезпечення доступу громадськості до системи безоплатної правничої допомоги та правової просвіти населення;

адміністрування публічних інформаційних сервісів; громадську експертизу діяльності органів виконавчої влади.

Обґрунтовано, що адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю мають таке функціональне значення, як: конкретизація суб'єктивних публічних прав (на правову допомогу, на інформацію, на ефективний засіб правового захисту) у відтворюванні процедури з визначеними строками, каналами доступу та вимогами до якості послуги; зниження інформаційної асиметрії між органом влади та адресатом, створюючи передумови для обґрунтованого оскарження, належного обґрунтованого ухвалення рішень адміністрацією та підвищення добровільного дотримання правових вимог; виконання превентивної функції (правопросвітня робота зменшує кількість типових порушень і звернень, у тому числі через роз'яснення адміністративних процедур і стандартів доказовості).

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Ємельянова І.І. Нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 7(67). Р. 352–357. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.54>.

2. Ємельянова І.І. Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади: адміністративно-правовий зміст. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 402–406. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.1.56>.

3. Ємельянова І.І. Нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України: теоретико-методологічний підхід до розуміння. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 484–490. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.70>.

4. Ємельянова І.І. Нормативно-правове регулювання діяльності Міністерства юстиції України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1(83). С. 234–239. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.38>.

5. Ємельянова І.І. Поняття адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 617–620. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/149>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Ємельянова І.І. Умови ефективності та класифікація адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 371–376. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-87>.

2. Ємельянова І.І. Дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference "Advances in law: the view of domestic and foreign scholars"*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House "Baltija Publishing", 2024. P. 396–398. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-104>.

3. Ємельянова І.І. Ефективність адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 587–591. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-160>.

АНОТАЦІЇ

Ємельянова І.І. Адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2025.

У дисертації визначено сутність та зміст адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

У дисертації вирішено завдання із: характеристики Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади, його адміністративно-правового статусу, компетенцію, структуру та функції діяльності; визначення нормативно-правових засад діяльності Міністерства юстиції України; обґрунтування поняття, ознак і класифікації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; опису нормотворчих адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; дослідження дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; з'ясування адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є однією із перших комплексною науковою працею з вивчення проблеми реалізації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. У результаті дослідження сформовано цілісне бачення нормотворчих адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України як юридично визначеного і процедурно врегульованого способу зовнішнього вираження публічної волі, спрямованого на встановлення загальнообов'язкових правил поведінки в межах предмета відання органу, що дозволило їх відмежувати від правозастосовних індивідуальних актів за

ключовими ознаками: адресністю, характером приписів та кратністю застосування.

Встановлено систему дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України, що охарактеризовано через виділення предметних сфер їх реалізації, де виокремлено: державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державну реєстрацію речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно; державну реєстрацію актів цивільного стану; надання дозволу на здійснення нотаріальної діяльності та здійснення державного контролю за її реалізацією; дозвільну та контрольну діяльність у сфері виконавчого провадження; дозвільну та контрольну діяльність у сфері здійснення процедур банкрутства та відновлення платоспроможності боржника, яка розкривається шляхом обґрунтування функціональних цілей їх застосування.

Ключові слова: адміністративна процедура, адміністративне провадження, адміністративно-правове регулювання, забезпечення прав і свобод людини, Міністерство юстиції України.

Yemelianova I.I. Administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2025.

The dissertation defines the essence and content of the administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine based on a comprehensive analysis of available scientific and regulatory sources.

The dissertation solves the following tasks: characteristics of the Ministry of Justice of Ukraine as a central body of executive power, its administrative and legal status, competence, structure and functions of activity; definition of the regulatory and legal principles of the Ministry of Justice of Ukraine; justification of the concept, features and classification of administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine; description of the normative administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine; study of the permitting, registration and control administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine; clarification of the administrative and legal instruments of interaction of the Ministry of Justice of Ukraine with the public.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that the dissertation is one of the first comprehensive scientific works on the study of the problem of implementing administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine. As a result of the study, a holistic vision of the normative administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine as a legally defined and procedurally regulated method of external expression of public will, aimed at establishing generally binding rules of conduct within the scope of the authority,

which allowed them to be distinguished from law-enforcement individual acts by key features: targeting, nature of prescriptions and frequency of application.

A system of permitting, registration and control administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine has been established, which is characterized by the allocation of subject areas of their implementation, which include: state registration of legal entities, individual entrepreneurs and public organizations; state registration of property rights and their encumbrances on real estate; state registration of civil status acts; granting permission to carry out notarial activities and exercising state control over its implementation; permitting and control activities in the field of enforcement proceedings; permitting and control activities in the field of bankruptcy procedures and restoration of the debtor's solvency, which is disclosed by substantiating the functional goals of their application.

The approaches to the classification of administrative and legal instruments have been improved, where the following criteria have been identified: legal nature and form of expression (normative instruments; law-enforcement individual instruments; consensual public-law instruments; program-planning instruments; acts-actions (actual actions) and material and technical operations); functions in management (regulatory (normative); permitting and registration; supervisory and control; preventive; terminating and securing; sanctioning; service; evaluation and expert; monitoring and auditing); degree of authority and discretion (imperative; dispositive and consensual; mixed); subject areas (instruments used in the field of notary; instruments in the field of state registration; instruments in the field of bankruptcy; instruments in the field of application of sanctions and recovery of assets; instruments in the field of cleansing of power; instruments in the field of execution of decisions and other areas).

The understanding of the functional content of public electronic services of the Ministry of Justice of Ukraine is determined, which consists in: specifying the subjective public rights of addressees (to information, to appeal, to receive services) in operational procedures with clearly defined deadlines and results; making selective access impossible due to uniform rules and public logs of actions, which strengthens accountability and ensures proper substantiation of decisions made; creating an infrastructure for evidentiary public participation, since data and documents are available in a manner suitable for analysis and external verification.

A doctrinal understanding of the administrative and legal status of the Ministry of Justice of Ukraine is established by substantiating it as a functional and value category that combines normatively enshrined rights, obligations, tasks and functions with a specific purpose – ensuring justice, protecting human dignity and preventing violations of rights and freedoms in the executive branch.

The conceptual model of the administrative and legal tools of the Ministry of Justice of Ukraine as a procedural and normative construction that combines substantive legal regulations and administrative procedures and varies depending on the direction of activity (rule-making; permitting and registration actions; control and supervision; special regimes) is substantiated.

Key words: administrative and legal regulation, administrative procedure, administrative proceedings, ensuring human rights and freedoms, Ministry of Justice of Ukraine.

Підписано до друку 05.11.2025. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1146.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
Е-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.